

CZYŚĆ (216) *vb impf*

czyść (191), **czcić** (16), **tcic** (5), **ćcić** (4); *czcić PatKaz I, BielKom, BielSjem, KlonKr; tcić KromRozm III; ćcić SzarzRyt; czyść : czcić PatKaz II (5 : 4), PatKaz III (1: 2), FalZioł (1 : 1), KromRozm I (1 : 1); czyść : tcić KromRozm II (2 : 3); czyść : czcić : ćcić BielKron (9 : 4 : 1); czyść : tcić : ćcić Mącz (1 : 1 : 2).*

inf czyść (43). ◇ praes I sg czte (1). ◇ 2 sg czciesz (8). ◇ 3 sg czcie (13). ◇ 1 pl ćczemy (3), tcimy (3); -emy CzahTr; -imy KromRozm III; -emy : -imy KromRozm II (2 : 2). ◇ 2 pl czciecie (3). ◇ 3 pl czta (5). ◇ praet 1 sg m czedłem, -em czedł (5). ◇ 2 sg m czedłeś, -(e)ś czedł (3), -eś czetł (1), -ś czcił (1); -ś czcił KromRozm I; -ś czedł : -eś czetł RejKup (1 : 1). ◇ 3 sg m czedł (27), czetł (1), czcił (3); czedł : czetł OpecŻyw (1 : 1); czedł: czcił BielKron (3 : 3). f cztła (3), czciła (1); cztła OpecŻyw, PatKaz II; cztła : czciła PatKaz III (1 : 1). ◇ 2 pl subst -ście czciły (1). ◇ 3 pl m pers cztli (1) OpecŻyw, czli (1) RejWiz. ◇ fut 2 sg m będziesz czedł (6), czyść będziesz (1); będziesz czedł RejWiz, HistLan, RejZwierc (3); będziesz czedł : czyść będziesz RejPos (1 : 1). ◇ 3 sg m będzie czedł (5), czyść będzie (4); będzie czedł RejKup, RejAp; czyść będzie RejFig, RejZwiercPodw; będzie czedł : czyść będzie RejWiz (1 : 1), RejPos (2 : 1). ◇ 1 pl m pers będziem czyść (1) MWilkHist. ◇ 3 pl m pers czyść będą (1) ModrzBaz. ◇ imp 1 sg niechać ja czcie a. ćczę (1) RejKup. ◇ 2 sg czci (7), ćci (1) Mącz. ◇ 3 sg niechaj czcie (2) Diar, RejAp, niech ćcie (1) BudNT. ◇ 2 pl czcicie (2). ◇ con 1 sg m bych czcił (1) PatKaz III. ◇ 2 sg m byś czedł (1) HistRzym. f by cztła (1) OpecŻywPrzedm. ◇ 3 sg m by czedł (4). f by czła (1) SkarŻyw. ◇ pass con 3 pl subst by się czciły (1). ◇ impers praes czcie się (7). ◇ praet czciono (4), czczono (1), ćciono (1); czciono BierEz (2); czciono : czczono : ćciono BielKron (2 : 1 : 1). ◇ part praes act cztać (28), tcztać (1) Diar. ◇ part praet act czedszy (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

1. *Rozpoznawać i łączyć litery w wyrazy; zapoznawać się z treścią pisaną; legere Mącz, Calag, Cn; calcare carmen, lectare, lectitare, pervolutare libros, regustare, relegere, retractare, versare auctores, volvere a. evolvere a. pervolvere a. revolvere libros, in scriptis volulari, sequi scripta oculis Cn (214) : OpecŻyw kt; Iako fyą czczye wnyektorych kfyąłkach PatKaz II 77v, 52v, 60v, 77v; FalZioł V 46; tilko ią [mądrość] czci, á cztaćz nauczyłz fie BielŻyw 171; RejPs 114; Lecz podobno czćiesz czáfem wfpák RejRozpr A4, A2, Fv, K4; RejJóz A4v, C3v, Q3v; Mało ten thczie wieczey pija RejKup h8v, e7v, O, t6, Y; MurzNT Matth 24/15, s. 126; LubPs Iv; RejWiz A4v, A6, A8, 131, 147v, 194; RejFig Aa; RejZwierc A4, 93; BielKron 345v; RejAp BBv, BB3v, BB5v, CC2v, Cc4v, 88, [Ff5]; RejPos 188, 208, 215, 260, 269; HistLan ktv; RejZwierc A3v, [203], 239v; RejZwiercPodw 183; MycPrz I A4v, Dv; WierKróc A2, B3v; Calag 334a; KlonKr B3v; CzahTr Dv.*

czyść co (78), kogo (2) [w tym: co na czym (3), kogo, co o czym (2), co komu (1)]; BierEz P4; Ten tytuł gdy żydowie cztli/ ku Pilátowi mowili OpecŻyw 140, kt, 7v; PatKaz I 13; gdyłz trzeci raz przyśzedł ył czczycz ony kfyągy/ ufrzał a ono zlotem napyfano PatKaz II 61, 60 [2 r.], 60v, 76v; PatKaz III 109, 143, 147; ale gdzie czciłz liczbę o pułzczaniu krwi/ tu licz dni od nowego á od naftania miefiacza FalZioł V 46; BielŻyw nlb 5, nlb 6, 171; RejRozpr B2v, K4; RejKup b2, 15, ee7; HistAl C7, K4; MurzHist Gv, G2; Ty figury [= litery] w fłowách napisané/ może prawie każdy okrom nauki na to/ dobrze czyść/ iefli przedtem iakokolwiek czytać vmiął MurzOrt B; KromRozm

II ov; Snadź nie czli Sálomoná co o tym narodzye/ Nápifał w fwoich kńięgach/ y czyść o tym frodze. *RejWiz* 38, [A9], 3v, Cc3 [2 r.]; *Leop* 3. *Esdr* 2/26; Do thego co czedł thy przefzłe rzeczy. *RejZwierc* 48; *BielKron* 124, 131; *Mqcz* 53c; *RejAp* BB4v [2 r.], 5, 32v, 38v, 165v, 167v, 198v [2 r.]; Y czedłes ono písmo Bog íeft ípráwiedliwy fędzia *HistRzym* 88, 9, 58v, 88, 88v, 135v; *RejPos* 132, 203, 241, 264v, 286, Ooo5; Ták gdy czás brácia mili [...] Będzicie mieć/ czćicież to kiedy gdzie możecie *RejZwierc* 239v, A3v, B4, 15v, [28³]v, 29v, 199v; Kto chce niech o tem ćcie Tertulliana dawnego Láćinłkiego píárzá *BudNT* C, b3, c5v; *ModrzBaz* 1; Wízákże go y iá ábo czytać nie vmiem/ abo tego co czte/ [...] nie rozumiem *SkarJedn* 43; *SkarŻyw* 312; *BielSjem* 8; *CzahTr* F3v; Y wy co to ććicie/ Prawdá/ że nie wiećie *SzarzRyt* A. Cf *W formule dotyczącej praktyk religijnych*.

czyść komu [w tym: sobie (3)] (4): *PatKaz II* 81v; Bo thu cztać íobie znaydzyełz rozliczne przygody *RejWiz* [A9]; *RejAp* 165v; *RejZwierc* 205v.

czyść na czym (4): Odpowiedział Appollon: wiem/ á czedłem ie [prawo dworu Antiocha] ná wroćiech *HistRzym* 9, 55, 58v; Y ípytał íey íeden: co by ná tych kńiążkách ták nabożnego czła *SkarŻyw* 312.

czyść o czym (12), o kim (7) : *OpecŻywPrzedm* C3v; *BielŻyw* 4, 73, 80; *RejRozpr* B4; *KromRozm II* g4v; Ale y Diakony/ o ktorých poítánowyenyu tćimy w ípráwách ápoítolłkich *KromRozm III* H; *RejWiz* 5, 38, 183; Nálazłem tę przypowieść o Cefárzoch czedłzy. *RejZwierc* 32; Potym gdy w nich [w kńięgach] ćciono o Bosłkich rzeczách/ żáłował krol íż wżytłkich nie kupił *BielKron* 133v; *RejAp* 88v; *RejPos* 56v, 82, 258v; *RejZwierc* 43v; *BudNT* C; Czemu dofyć vczynił on mąż iáko wiemy/ O czym w roznych Chroynikách to więc częłto ćczemy. *CzahTr* F3v.

cum A cum inf (3): ktory koly czlowek czcze albo fzlífchy czyfz [!] thy modlitwi themu bądzye wżyawyona godzyna fzymyerczy yego. *PowUrb* + 4v, +4, +4v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [co (5), jako (3), íż (3), że(by) (3), aby (1)] (15): O wierná duffo/ gdi by cztla o fwiętym Ieronimie o fwiętym Francíłku/ [...] iako onij w fwyeh ímutkoch nad łudłkie domnimanie mieli cirpliwoftz. *OpecŻywPrzedm* C3v; *BielŻyw* 79, 80, 161; *RejRozpr* B4; Snaćzes nie czetł profta Swinio Co rzekł Tomás de Aquino *RejKup* t3; *KromRozm I* B2v; gdzye tćyemy/ íż poki yeffcze Pyotr mowíł [...] ná wffýłtkye padł duch fwyęty. *KromRozm II* g4, b4v; *RejWiz* 38, 122v; *BielKron* 124; *RejAp* 165v; *RejPos* 211v; *PaprPan* Gg.

W formule dotyczącej praktyk religijnych [co] (5): A nat tho ktory koly czlowyck fzlífchy czífcz thy modlitwi. then nyemołze fzgynáč fzlá fzymyerczą *PowUrb* +4; Thefz wćheliky czlowyck ktorykoli czczye albo flífchy czífcz thy modlitwi. then ma odpnfta cztirzy fta lat y thyfzyáč dny *PowUrb* +4v, +4v [3 r].

W charakterystycznych połączeniach: czyść historyjá (2), kńięgi (kńiążki) (16), list (5), modlitwy (5), písmo (8), słow(k)a (2), sprawy (3), żywot (św.) (2); czyść w historyjej (2), na, w kńięgach (kńiążkach) (6); czyść z pilnoścíq (2), powoli (2), szyrzej (4).

Przysłowie: Bo kto dobrze czćie z Bogiem rozmawia *BielŻyw* 171.

Szeregi: »pisać i (a) czyść« [szyk 2 : 1] (3): *RejWiz* 5; Zydowie napierwey náwykli píáć y czyść od Moizełzá *BielKron* 335; *RejZwierc* 8.

»czyść, (abo, i) słuchać« (4): *KromRozm I* I2v; *RejAp* 5; kto ią [ewangelię] iedno s pilnością czyść ábo iey słuchać będzie. *RejPos* 132; *RejZwierc* 15v.

»czyść albo (i) uczyć się« (2): Czemu zle czyść albo wczyc fie hnet po obiedzie *GlabGad* K4v; *RejAp* [Ff5].

»czyść i uważać« (1): ROzumiem temu moy namilfzy brácie/ iefliżeś s pilnością czedł y wważał ty dziwne sprawy tháiemnic Pánłkich *RejAp* 198v.

»weźrzeć albo czyść« (1): Y iákoż thy bez stráchu śmiełz weźrzeć ábo czyść ty márne á bluznierkie tytuły twoie? *RejAp* 38v.

W przen [co] (1) : atoli na nim [na niebie] napiłał [Pan Bóg] wołą swoię aby ią czedł kto vmie drugim powiadaiąc *GlabGad* L8.

a. *Odczytywać, wygłaszać jakiś tekst głośno i publicznie, najczęściej w okolicznościach ważnych i uroczystych, np. w kościele, w sądzie, przed dostojnikami, na scenie itp.; obwieszczać, ogłaszać; recitare Mącz, Cn; de scripto sententiam dicere Mącz; sermones e libello habere Cn (39)* : bo gdy prokuratorowie cztą, tedy co inego wtaczają, co we przy nie było *Diar* 93.

czyść co [w tym: co przed kim (6), co z czego (1)] (31): *BierEz* D4v, F; Stało fie dnia iednego łobotnie⁸⁰/ gdy był w bóznicy/ powłtál ij czedł kfięgi Izaiáffa proroka *OpecŻyw* 39v, 133; *BielŻyw* 114; Paweł cće Decret/ ipleny potentia Synowi od Oijcza dana y Pjłmem dowodzi *RejKup* y8v, y8, aa3v [3 r.], cc3, cc3v, dd2 (11); Aż dnia onegdajszego przyszli są ku nam niektorzy IchM z Rady Koronnej imieniem WKM kartę niejaką tcząc *Diar* 87, 93; *RejZwierz* 5y; *BielKron* 90v [2 r.], 104, 208; *Recita ex literis publicis, Ccy przywilej. Mącz* 53c, 53c; *RejPos* 102; A ten veżynim ordynek Przez teráznieyfzy Act włytek. Będziem czyść po sentencyey Text świętey Ewángeliey. *MWilKHist* B. *Cf* czyść co komu; co na czym.

czyść co komu (3): *RejKup* y8, cc3v; á każdy áby pytał narodu swego/ á czedł mu poštánowanie ono od Pána wczynione *RejPos* 102.

czyść co na czym (1) : A kiedy go [list królewski] otworzono/ Tákíe słowá ná nim cżciono *BierEz* F.

czyść z czego (3): Pilat tedy fiedzątz na stoltzu przed wiétnitzą/ [...] czeł obyczaiem Rzymłkim s táblice sentencyą *OpecŻyw* 133; *Diar* 64; *De scripto sententiam dicere, Z piłmá tćić. Mącz* 78b.

czyść przed kim (9): *BierEz* D4v; *BielŻyw* 114; Y czedł na plácu/ ktory iest przed świętą bramą kościelną/ od záránku aż do wieczorá przed mężmi y przed niewiáłtami [Et legebat ... coram viris et mulieribus]. *Leop* 3. *Esdr* 9/41; náležli ten list y przyniefli/ ktory cżczono przed włytkimi. *BielKron* 104; wezwawłfy Cefarz włytek fenat/ kazał przed nim czyść spifek wyznánia wiary Sáłkow *BielKron* 208, 64, 90v [2 r.], 97.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem ono (1); co (2), iż (1)] (3): Każćie zmwę iefczće przecźćić: Cżciono iż Xántus flubował/ Izby łam morze wypić miał. *BierEz* D4v; Nu/ Czczí rychley Pane Czarcze Co tu tam małs natey łkardze *RejKup* cc3v, bb5.

W charakterystycznych połączeniach: czyść dekret (2), księgi, list (2), przywilej, rejestr (6), sentencyją; czyść przed krolem (przy krolu) (2), in senatu, przed wszystkimi (4).

Zwrot: »czćić głosem« (1): A kto by nie słuchał yego Iakoby miał być karani Zadobro dzeyftwa nadani Czys głosem niech włyfczy słýłá *RejKup* y8v.

a. *Odczytywać teksty liturgiczne przy obrzędach religijnych* [co] (2) : Ná znak dobrego Krześciánftwa vřtháwił Mielzko/ áby/ gdy czćiono we mřzy Ewángielią świętą/ każdy do puł mieczá dobył *BielKron* 344v.

Zwrot: »czćić mszą« = *odprawiać mszę cichą* (1): Po czterzech leciech czćił mřzą v świętego krzyżá gdzye zową/ Ieruzálem *BielKron* 175v.

b. *O recytacji wierszy* (1) : Pomni na to czytedlniku miły/ By łie według miáry wierze czćiły *BielKom* nlb 7.

2. *Interpretować, rozumieć (tekst biblijny)* (2) : Kto wierzy weń tego nieładzą (*marg*) Niepotępiaią Tak cztą niekrorzy [!] ale niepotrzebá od brzmieniá słów gréckich odřtěpować (-) *MurzNT* 218v.

Szereg: »tćić albo rozumieć« (1): á nye káždemu łye da [*nowy zakon*] tćić albo rozumyeć. *KromRozm II* o.

Synonim: **2.** rozumieć.

Formacje pochodne: *doczyść, doczyść się, naczyść się, odczyść, poczyść, przeczyść, przyczyść, wyczyść, zaczyść się; doczćić, doczćić się, poczyść, przeczćić, przedczćić; czytać, doczytać, doczytać się, naczytać się, odczytać, poczytać, poczytać się, przeczytać, przyczytać, przyczytać się, rozczytać, wczytać się, wczytać, wypoczytać; czytawać, poczytawać, przeczytawać, przyczytawać, rozczytawać; przyczytować; czytywać, przeczytywać, wypoczytywać.*

Cf **1. CZCIENIE, 1. CZCION, CZTĄĆ**